

КРАЄЗНАВСТВО

Сторінка № 2 (19), підготовлена районною громадською організацією "Спілка краєзнавців"

Кам'янський слід в перших опублікованих творах П. І. Чайковського

Кожного року в кінці весни, а саме 7 травня, ми відзначаємо день народження геніального композитора П. І. Чайковського, життя і творчість якого нерозривно пов'язані із нашою Кам'янкою.

Вкотре у культурних закладах, на уроках, вечорах лунає негліжна музика композитора, знавці його творчості розповідають про життєвий шлях митця.

Першими творами П. І. Чайковського, що були надруковані, стали невеликі фортепіанні п'єси, видані П. І. Юргенсоном в 1868 році.

Спочатку в листі від 4 грудня 1876 року до Н. Ф. фон Мекк Петро Ілліч пише, що першими надрукованими його творами були три п'єси під спільною назвою "Спогад про Гансаль". Але трохи пізніше, уже в листі від 27 листопада 1879 року до того ж адресата він стверджує: "Перша надрукована моя п'єса була "Руське скерцо" ор. 1. Цим листом композитор виправляє свою попередню помилку, адже справді, хоч "Спогад про Гансаль", виданий в тому ж 1868 р., та все таки під ор. 2.

Як би там не було, але саме ці п'єси, названі самим Чайковським, розпочинають перелік друкованих творів композитора і, звичайно ж, привертають до себе увагу, саме як перші публікації. Ці ж твори, хоч і не написані в Кам'янці, все ж мають до неї певний, хоч і опосередкований стосунок.

"Руське скерцо" було написано в Москві, на початку 1867 року, на прохання М. Г. Рубінштейна. Але в основу цієї п'єси покладена мелодія української пісні, що її композитор записав саме в Кам'янці, почувши від жінок, які працювали в саду. Спочатку це мелодію Петро Ілліч використав у першій час-

тині квартету, написаного ще під час навчання в консерваторії в 1865 році, а потім, на цій же темі, побудував "Руське скерцо", яке за словами Модеста Чайковського раніше називалося "Капричіо". Разом з "Руським скерцо" була надрукована і інша п'єса — "Експромт". Загальна назва публікації — "Дві п'єси", ор. 1. Петро Ілліч "Експромт" не згадав в числі першої публікації, можливо тому, що надрукована ця п'єса була випадково. Як згадує М. Кашкін, "Експромт" написаний був значно раніше, ще під час навчання Чайковського в Петербурзькій консерваторії і він, вважачи п'єсу учнівською роботою, видавати до друку її не хотів. Але сталося так, що на чистих аркушах зошита поруч з "Експромтом" була записана пісненька і п'єса "Руське скерцо". Коли М. Рубінштейн, який вперше виконав скерцо 31 березня 1867 року, передав п'єсу до друку П. Юргенсону, то

не отримавши якихось конкретних вказівок, останній надрукував обидві п'єси, що були записані в зошиті. П. І. Чайковський, хоч і був з цього приводу не надто вдоволений, все ж змушений був змиритися з тим, що сталося. Інші три п'єси, об'єднані назвою "Спогад про Гансаль", які сам композитор відносить до своїх перших публікацій, написані в червні-липні 1867 року, коли Чайковський відпочивав у Гансаль, тодішньої Естляндської губернії.

Спогад про Гансаль, безпосередньо пов'язаний з кам'янськими Давидовими, що саме там відпочивали і по суті стали причиною приїзду в Гансаль П. І. Чайковського. Кам'янські Давидови це — Олександр Іванович, дружина декабриста, і дві її дочки, Софія, Василина і Віра Василивна.

Власне, в плані Петра Ілліча на літо 1867 року Гансаль не входив. Туди, разом з Давидовими поїхав

один із його братів — Модест. А сам композитор, разом з іншим братом, близьком Модеста Анатолієм, вирішив провести канікули в Фінляндії, "десь в глушині, подешевше". Треба сказати, що Петро Ілліч ніколи не відзначався практицизмом, вмінням розраховувати свої матеріальні можливості. Так сталося і тепер. Брати поїхали у Віборг, потім побували на Іматрі (водоспад на р. Вуокса в Фінляндії) і тільки тоді стало зрозуміло, що про дальшу подорож мова не може йти, бо гроші майже закінчилися. Залишилось одне — повернутись в Петербург. Але в Петербурзі їх ніхто не чекав. Всі родичі і знайомі поїхали відпочивати. Ілля Петрович, батько композитора, поїхав на літо до старшої дочки на Урал і здав квартиру квартирантам, так що не було навіть де зупинитись. Єдиним виходом залишилось їхати до Модеста і Давидових в Гансаль. Тим більше, що у Петра Ілліча залишились дуже приємні спогади від спілкування з родиною Давидових і в Кам'янці в 1865 році, і, особливо, влітку 1866 року в Мятлеві, на дачі біля Петербурга, де на запрошення Олександра Івановича він відпочивав в колі цієї родини. Саме тоді композитор відчув невичерпне душевне тепло цієї сім'ї, про що писав у листі до сестри: "Чого за ідеальні люди Давидови! Но и это для тебя не новость, а мне трудно удержаться не говорить о них; я думаю, ты тоже будешь рада."

тепер, я еще никогда с ними не жил, и мне приходится каждую минуту удивляться бесконечной их доброте". Світла, добра атмосфера, що панувала в Гансаль, дала можливість Чайковському дуже активно працювати. От тоді він і написав свій перший фортепіанний цикл, об'єднаний спільною назвою "Спогад про Гансаль". До циклу ввійшли п'єси "Руїни замку", "Скерцо", "Пісня без слів". І присвятив Чайковський цей фортепіанний цикл Вірі Василині Давидовій, дочці декабриста В. Л. Давидова, що народилася під час його заслання в Сибір в 1843 році. Віра Василина була досить обдарованою особистістю: Потроху малювала (один з її любительських малюнків "Вид з тераси Зеленого будинку") зберігалась в фондах Кам'янського державного історико-культурного заповідника), любила музику і дуже непогано співала. Досить серйозно працювала над розвитком своїх музичних здібностей, беручи музичні уроки. Деякий час уроки музики давав їй сам П. І. Чайковський.

Вірі Василині Давидовій композитор присвятив також романс "Усні", написаний в 1884 році.

Л. БОНДАРЕНКО, заступник директора з наукової роботи Кам'янського державного історико-культурного заповідника

Шляхами холоднороських повстанців

Історія Холоднороського повстання 1918-1922 рр. останнім часом все більше привертає увагу дослідників. Тим більше, що в останні роки з'являється багато публікацій по цій темі. Нещодавно вийшло восьме перевидання роману письменника-повстанця Юрія Горліса-Горського "Холодний Яр". Тому постає актуальне питання, а чи все, що написано в романі, мало місце в історії нашого краю.

З цієї причини 7-8 травня 2006 року члени Історичного клубу "Холодний Яр" організували і провели науково-пошукову експедицію "Шляхами холоднороських повстанців", яка проходила на території сучасних Кам'янського і Чигиринського районів Черкаської області. Мета експедиції полягала в перевірці окремих фактів і епізодів, наведених в романі "Холодний Яр". До експедиції були залучені науковці, краєзнавці, любителі української історії, а також родичі учасників повстання, зокрема родина начальника штабу полку гайдамаків Холодного Яру Петра Чучупаки. Керівником експедиції був-

відомий письменник, дослідник історії Холодного Яру, президент Історичного клубу "Холодний Яр" — Роман Коваль. Також в експедиції взяли участь відомий український письменник Василь Шкляр та журналістка, кореспондент газети "Голос України" Лідія Титаренко.

Хоча час проведення експедиції був досить обмежений, всього два дні, однак вона принесла досить неочікувані результати, які вразили всіх членів групи. Було точно встановлено до найменших подробиць розташування місцевості, де відбувся бій групи повстанців на чолі з Андрієм Чорнотом та Юрком Залізником із ударною групою Кам'янського ЧК, яка складалась виключно із балтійських матросів. На місці бою було знайдено щомпол від німецького Маузера, зразка 1897 року.

Також було відкрито місце розташування одного із таборів повстанців, де вони перебували у 1920 році. Було досліджено сліди багатьох, а також знайдено велику кількість речей повстанців та набоїв. Серед них слід виділити кресало, ніж, деталі

кінської зброї. Було зібрано велику колекцію набоїв практично всіх систем зброї, які в той час були, на озброєнні повстанських загонів. Це і французька рушниця Лебеля, німецький Маузер, австрійський Манліхер, російська трілінійка, японська Арісака, американський Ремінгтон, бельгійські та англійські карабіни. По набою було встановлено, що табір розташовувався тут не раніше 1920 року.

Всі ці факти, що раз підтверджують, що історичний роман письменника Ю. Горліса-Горського, написаний на основі дійсних історичних подій, є, по суті, документальним романом, хронікою повстанської боротьби в околицях Холодного Яру.

Всі знайдені експедицією матеріали передані до фондів Кам'янського державного історико-культурного заповідника і незабаром відвідувачі зможуть ознайомитися з ними в експозиції історичного музею.

Ю. ЛЯШКО, завідувач Кам'янським історичним музеєм, член Історичного

Нещодавно група науковців історичного музею — Ю. Ю. Ляшко, Л. Г. Висоцька, Н. О. Пугач та я — на запрошення національного історико-культурного заповідника "Чигирин" взяла участь у роботі науково-практичної конференції "Чигиринщина: історія і сьогодення", що проходила за підтримки Міністерства культури і туризму України та державної служби охорони культурної спадщини Черкаської обласної державної адміністрації. З вітальним словом до учасників конференції звернувся перший заступник голови Чигиринської РДА М. А. Мотренко та заступник голови Чигиринської районної ради Т. С. Чайка.

Науковий потенціал конференції був представлений кандидатами історичних наук та викладачами з Черкаського педагогічного та технологічного університетів. Дніпропетровського національного університету та науковцями з Черкаського обласного краєзнавчого музею, Кам'янського історичного музею, Чигиринського національного історико-культурного заповідника.

З різними темами виступили науковці Кам'янського історичного музею: Ю. Ляшко — "Скарб і комплекс знахідок доби козаччини із села Жаботина"; А. Єфремцева — "Назва річки Тясмин: версії гіпотези"; Н. Пугач — "Послання християнських і язичницьких мотивів в орденах рушників Центральної Чигиринщини (за матері-

Науково-практична конференція у Чигирині

лами фондів Кам'янського державного історико-культурного заповідника); Л. Висоцька — "Традиції театрального мистецтва містечка Кам'янки Чигиринського повіту". Цікалим та змістовним були доповіді всіх учасників конференції. Особливу увагу привернув виступ колекціонера із Черкас А. Шестопала, який продемонстрував та розповів про колекцію античних монет, що знайдені в Чигиринщині. Зашкавало також повідомлення О. Бреля з Чигирини про археологічні розкопки церкви Петра і Павла на Замковій горі, а письменник Р. Коваль, який теж взяв участь у роботі конференції, поділився своїми успіхами в пошуках матеріалів про одного з героїв Холодного Яру — отамана Орла (Герасима Нестеренка).

Учасники конференції ознайомилися з діяльністю Чигиринського національного історико-культурного заповідника щодо освоєння коштів, отриманих в рамках проекту "Золота підкова Черкащини", відвідали шкільний музей в Чигирині музею археології, на виступі засідання ознайомилися з системою роботи відділу "Суботівський історичний музей" та туристично-експозиційним комплексом у с. Стешівці "Козацький хутір".

А. ЄФРЕМЦЕВА, науковий співробітник відділу охорони пам'яток історії та культури Кам'янського державного історико-культурного заповідника.

На знімку: Ю. ЛЯШКО під час виступу. Фото В. ПАЛАМАРЧУК.